

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Explaining the Protection Strategies of the Historical Complex of
Tabriz Bazaar based on the Recognition and Pathology of the Cultural-
Historical Values of the Architectural Heritage
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

تبیین راهکارهای حفاظتی مجموعه تاریخی بازار تبریز مبتنی بر
شناخت و آسیب‌شناسی ارزش‌های فرهنگی - تاریخی میراث معماری

سیده محبوبه ذبیح‌زاده^{۱*}، پریسا آبرومند آذر^۲، سید احسان بلادی ده بزرگ^۳، آناهیتا قربانی^۴

۱. دانشجوی دکتری معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.

۲. استادیار گروه معماری، دانشکده علوم انسانی و هنر، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

۳. دکتری معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران.

۴. دانشجوی دکتری معماری، دانشکده فنی و مهندسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، البرز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۳۰

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱

چکیده

بیان مسئله: حفاظت و احیای میراث معماری، تلاشی برای حفظ موجودیت بنا و احیای هویت برخاسته از فرهنگ است. از آنجاکه سیاست‌های حفاظتی ساختاری و فیزیکی رایج که اهداف متمرکزی را در راستای افزایش طول عمر بنا دنبال می‌کنند به تنهایی نمی‌توانند هدف مذکور را محقق سازند.

هدف پژوهش: این پژوهش سعی بر آن داشته تا با شناخت ارزش‌های غیرکالبدی در مختصات مکانی موردنظر، نگاهی فراتر از دیدگاه صرف فیزیکی را ارائه داده و از منظر هویت‌شناسی، مؤلفه‌های ارزشی آسیب‌دیده مجموعه بازار تاریخی تبریز را شناسایی و راهکارهای حفاظت مبتنی بر ارزش‌های غیرکالبدی مؤثر در تقویت ارزش‌های فرهنگی و تاریخی را عنوان کند.

روش پژوهش: در راستای حل مسئله، از روش کیفی نظریه‌مبنایی مبتنی بر داده‌های اکتشافی حاصل از مصاحبه با دو گروه متخصصان و کسبه در حجمی برابر با ۳۱ و ۱۵ نفر بهره گرفته شد. تحلیل اظهارات گروه شرکت‌کننده طی فرایندی منظم و در عین حال مداوم در سه مرحله کدگذاری باز، محوری، و انتخابی انجام شد.

نتیجه‌گیری: نتایج تحلیل یافته‌ها نشان داد که ارزش‌های غیرمادی فرهنگی و تاریخی مجموعه بازار تاریخی تبریز مجموعاً در هشت طبقه شامل قدمت، اصالت، سنت، اعتبار تاریخی / ساختار فرهنگی، آیین‌ها، مذهب، و حیات فرهنگی قابل تدوین و دسته‌بندی بوده و در جریان آسیب‌شناسی ارزشی و تدقیق آسیب‌های وارده نیز بیشترین میزان آسیب متوجه ارزش‌هایی چون اصالت کالبدی، سنت کارکردی و کالبدی، ساختار فرهنگی (نگرش و قوانین)، سنت‌های آیینی - فرهنگی و باورها و اعتقادات است. از این‌رو راهبردهایی در راستای صیانت و احیای ارزش‌های آسیب‌دیده پیشنهاد شد که با اجرا و کاربست آن‌ها می‌توان بر طول عمر و ماندگاری این میراث ارزشمند تاریخی افزود.

واژگان کلیدی: میراث معماری، حفاظت ارزشی، بازار تبریز، ارزش‌های فرهنگی - تاریخی، ارزش‌های غیرکالبدی، آسیب‌شناسی.

مقدمه

مفاهیمی که انسجام و هماهنگی پدیده‌های وابسته به مکان را، بر مبنای نیازها و مفروضات موردپذیرش جوامع محلی، فراهم می‌کند. از آنجاکه حفاظت از آثار فرهنگی، یک رویکرد فرهنگی است، به دلیل تنوع فرهنگی و معیارهای متفاوت جوامع، مفاهیم غیرمادی براساس ویژگی‌های ساختار کالبدی در بستر اثر، قابل شناسایی است (نژادابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۲). بازارهای تاریخی ایران به‌عنوان یکی از ارکان اصلی و هسته تشکیل‌دهنده

در حوزه میراث فرهنگی، آثار تاریخی به‌واسطه ارزش‌های ذاتی و ارزش‌های قائم به مکان در بستر زمان، واجد اهمیت و اعتبار هستند و در تعیین رویکردهای حفاظت، درک مفاهیم و پیوندهای غیرمادی آن با مکان، همزمان با توجه به معیارهای مبتنی بر بعد مادی و ویژگی‌های کالبدی، اهمیت ویژه‌ای دارد.

* نویسنده مسئول: ۰۹۱۲۰۲۳۶۷۲۳@m.zabihzadeh97@gmail.com

پیشینه پژوهش

مرور و بررسی پیشینه نظری پیرامون ارزش‌های مؤثر در تصمیم‌گیری‌های حفاظتی میراث، با واکاوی و کنکاش در منابع علمی دست اول و مآخذ مطالعاتی اخیر، در دو سطح برون و درون مرزی دنبال شد. در سطح بین‌المللی، مکتوبات علمی محققان و صاحب‌نظران برجسته‌ای چون ریگل (Riegl, 1903)، فیلدن (Feilden, 1979)، برندی^۱ (۱۳۸۷)، فیلدن و یوکیلتو (Feilden & Jokilehto, 1993)، دلاتوره (De La Torre, 1997, 2002)، تروسبی (Throsby, 2000)، اورامی و همکاران (Avrami et al. 2000)، ماترو (Matero, 2000)، وستهایم و همکاران (Vestheim et al., 2001)، راندال (2002)، سترفیلد (Satterfield, 2002)، میسون (Mason, 2002)، میسون و همکاران (Mason et al., 2003)، بارکر و همکاران (Barker et al., 2002)، کاپل (Caple, 2004)، دلاتوره و همکاران (De La Torre et al., 2005)، ترولی (Throly, 2005)، مانوس ویناس (Munoz-Vinas, 2005)، یوکیلتو (Jokilehto, 2006)، آرائوز (Araoz, 2008)، تیلور و کسر (Taylor & Cassar, 2008)، میتچل (Mitchell, 2008)، ولز (Wells, 2009, 2010)، گیبسون و پندلبوری (Gibson & Pendlebury, 2009)، هازن (Hazen, 2009)، اسمیت (Smith, 2010)، ماریجی (Marigi, 2010)، پالسون اسکارین (Palsson Skarin, 2011)، آیرن و آرمیتیج (Irons & Armitage, 2011)؛ و در سطح داخلی، تحقیقات نویسندگان معتبری چون صارمی و رادمرد (۱۳۷۶)، حجت (۱۳۸۰)، آیت‌الله‌زاده شیرازی (۱۳۸۲)، صفامنش و منادی‌زاده (۱۳۸۲)، فلامکی (۱۳۸۵) و مردمی و محمدمرادی (۱۳۸۷) مورد‌مداقه و مطالعه قرار گرفت. افزون بر منابع اولیه فوق‌الذکر، پارهای از مطالعات اخیر انجام‌شده حول موضوع پژوهش نیز بررسی و نتایج حاصل از آن‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. بررسی و ارزیابی سیر مطالعات نشان می‌دهد که شمار تحقیقات داخلی در گستره شناخت، تعریف و تبیین ارزش‌های ماهوی میراث و تدوین راهبردهای حفاظتی ارزش‌محور در راستای احیای مجموعه‌های تاریخی، چندان وسیع و چشمگیر نبوده است. در پژوهش‌های مذکور، بیش از هر چیز بر طبقه‌بندی گونه‌های مختلف ارزش‌های میراث تأکید شده و شیوه‌های حفاظتی مبتنی بر ارزش کمتر مورد بحث و توجه قرار گرفته است. این درحالی است که در این پژوهش، ضمن شناسایی ارزش‌های نهفته و جاری میراث و طبقه‌بندی آن‌ها از دیدگاه صاحب‌نظران، بر چگونگی رابطه بین شیوه‌های حفاظت و ارزش‌های میراث و همچنین تبیین راهکارهای مداخله مبتنی بر ارزش‌های تاریخی - فرهنگی در مکان‌های تاریخی - خاصه بازار تاریخی تبریز - تأکید شده و پیشنهادهای در جهت صیانت و احیای این مجموعه میراثی تبیین خواهد شد.

ساختار فیزیکی شهر پیش از تحولات معاصر، مرکز تجمع عوامل غیرمادی متفاوتی است که در آن تجارت با سیاست، فرهنگ، عوامل اجتماعی و... در هم آمیخته و به زمینه‌ای فراتر از موجودیت کالبدی گسترش یافته و با نظام برگرفته از شرایط بستر، ساختار و مفاهیم متنوع پیرامون و شهر را به هم پیوند می‌دهد. سواى ویژگی‌های مشترک، به‌دلیل تکثر و تنوع بازارهای ایرانی، تعیین رویکردهای حفاظتی مطلوب، نیازمند تدقیق در ویژگی‌های خاص معطوف به مکان در این عرصه است.

بیان مسئله

مجموعه بازار تاریخی تبریز، با ویژگی‌ها و ساختار خاص فضایی، همزمان با درهم‌پیوندی عناصر متفاوت، به‌عنوان یکی از ارزنده‌ترین بازارهای ایرانی شناخته شده است. این بازار تاریخی، همچون سایر بازارهای قرون اولیه اسلام در مجاورت عناصر اصلی شهر شکل گرفته و مصداق بارزی از تلاش برای دستیابی به ساختار هویتی محیطی است که ویژگی‌های مرتبط با موقعیت را بر مبنای ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در گستره وسیعی از شهر سازماندهی می‌کند. این گنجینه معماری که در آن ارزش‌های کالبدی و غیرکالبدی با هم پیوندی ناگسستی دارند، به‌دنبال بحران‌های شهری پس از ظهور مدرنیته و تحول اندیشه‌ها و نیازها، در ایجاد تغییر شیوه‌های زندگی و تطبیق آن با شرایط روز، دچار تزلزل شد که این امر باعث عدم توجه به همزیستی ارزش‌های دوگانه مادی و غیرمادی در بستری واحد شد و بازار سواى تکامل در طول زمان، تعادل خود را به‌دلیل دگرگونی شیوه‌های تولید و تجارت سنتی، از دست داد. با حذف تدریجی تعادل پیوندهای اقتصادی و تحرکات جدید، زمینه‌های تغییر شرایط عمومی فراهم و مجموعه‌ای از محرک‌های در حال تغییر، موجب ایجاد آسیب‌های جدی در تداوم حیات این اثر تاریخی شد. این مکان تاریخی سواى دارابودن کالبد مادی، به جهت ارتباط متقابل با گروه‌های متنوع انسانی، دارای کارکردهای متعدد فرهنگی است و حفظ اعتبار آن به‌واسطه نوسازی کالبدی و بازتولید فعالیت‌ها بر مبنای تحرکات فرهنگی و اجتماعی معاصر، موجب ابقای هویت فرهنگی آن می‌شود. از این‌رو حفاظت و احیای این مکان تاریخی جهت افزایش طول عمر کالبدی و استمرار حیات آن در بطن زندگی معاصر، سبب درک عمیق مخاطبان خواهد شد. بنابراین، این پژوهش به‌دنبال واکاوی دیدگاه‌های حوزه حفاظت آثار تاریخی، بررسی اسناد مکتوب و نظرسنجی جامعه آماری (دو گروه متخصصان و کسبه) در مختصات مکانی مذکور، ضمن شناسایی و آسیب‌شناسی ارزش‌های غیرمادی مجموعه بازار تاریخی تبریز، روش‌های حفظ و احیای ارزش‌های غیرمادی مؤثر در راستای تقویت ارزش‌های فرهنگی - تاریخی را تبیین می‌کند.

جدول ۱. پیشینه مطالعات انجام شده در حوزه حفاظت ارزشی میراث. مأخذ: نگارندگان.

دسته بندی پژوهش	نوع پژوهش	محققان (سال)	یافته‌ها و نتایج پژوهش
خارجی	مقالات	Mambriani et al. (2014), Taylor (2015), Hong (2020), Kobylinski (2020), Li et al. (2022), Azzopardi et al. (2022), Albaqawy et al. (2023)	- مطالعه سیر تحول مفهوم ارزش در حوزه حفاظت میراث معماری
	کتاب	اورباشلی (۱۳۹۵)، رحمتی و اسماعیلی (۱۳۹۵)، حیدری (۱۳۹۶)	- شناخت ارزش‌های منعکس‌کننده میراث و تبیین نقش و جایگاه آن‌ها در فرایند مداخله و حفاظت
	رساله‌ها	فدایی‌نژاد بهرام‌جردی (۱۳۹۱)، نژادابراهیمی (۱۳۹۱)، سجاد (۱۳۹۳)، عباس‌زاده (۱۳۹۵)، ابی‌زاده (۱۳۹۷)	- گونه‌شناسی ارزش‌های میراث
داخلی	مقالات	نژادابراهیمی و همکاران (۱۳۹۲)، صالحی سورمقی (۱۳۹۳)، پورسراجیان (۱۳۹۴)، شیروانی و همکاران (۱۳۹۵)، حناچی و همکاران (۱۳۹۶)، سامانیان و همکاران (۱۳۹۶)، قلعه‌نویی و همکاران (۱۳۹۷)، عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۷)، قره‌بگلو و همکاران (۱۳۹۸)، شاهرخی و همکاران (۱۴۰۱)	- بازشناسی مدل‌های ارائه‌شده در رابطه با ارزش و تأثیر آن در فرایند حفاظت از میراث

مبانی نظری

• ارزش‌های میراث و طبقه‌بندی آن‌ها

در یک زمان معین؛ یک مکان، ساختمان یا شیء مشخص میراثی، دارای ارزش‌های متفاوتی است که به آن نسبت داده شده است؛ درواقع میراث چند ارزشی است. به‌عنوان مثال، یک کلیسای قدیمی فرضی را در نظر بگیرید؛ این کلیسا به‌عنوان یک مکان عبادت، دارای ارزش معنوی است؛ به‌دلیل وقایعی که در آنجا رخ داده است (یا صرفاً به‌دلیل قدیمی بودن) ارزش تاریخی دارد؛ دربردارنده ارزش زیبایی‌شناختی است، زیرا یک اثر معماری زیباست؛ به‌عنوان یک قطعه ملک، دارای ارزش اقتصادی است؛ ارزش سیاسی دارد زیرا تمثالی نمادین از نوع خاصی از نظم اجتماعی است و غیره (Mason, 2002).

بحث در مورد ارزش‌های میراث و طبقه‌بندی آن‌ها به آلويس ریگل (Riegl, 1903) برمی‌گردد (Price et al., 1996; Koziol, 2013). ریگل، در سال‌های اولیه قرن بیستم، یکی از اولین کسانی بود که تلاش کرد تا ارزش‌های میراث را طبقه‌بندی کند، و بین ارزش‌های تاریخی و معاصر تمایز قائل شود (Riegl, 1903). وی انواع مختلفی از ارزش‌ها را از یکدیگر متمایز و آن‌ها را با عنوان ارزش‌های تاریخی (شامل ارزش سنی، ارزش تاریخی و ارزش یادبود) در مقابل ارزش‌های معاصر (شامل ارزش استفاده، ارزش هنری و ارزش جدید) دسته‌بندی کرد (Plevoets & Van Cleempoel, 2011). در واقع ریگل دو ارزش متضاد (ارزش‌های تاریخی و ارزش‌های معاصر) را به‌عنوان پیامدهایی در برخورد با محوطه‌های میراثی تعریف کرد. بسیاری دیگر سیستم دیالکتیکی ارزش‌های میراث ریگل را بازبینی، تحکیم یا تقویت کرده‌اند (Mason, 2002; Pereira Roders, 2007; Drury & McPherson, 2008; Meier et al., 2013; Halbertsma & Kuipers, 2014). شصت سال بعد، مفهوم ارزش مجدداً به‌عنوان یکی از جنبه‌های اصلی منشور ونیز^۲ (International Council on Monuments and Sites, 1974) در سال ۱۹۶۴ مطرح شد و مفاهیم آن تا به امروز نیز مورد توجه است. با این حال، منشور ونیز تلاش کرد تا یک جهان‌بینی تعمیم‌یافته از ارزش‌های میراث را به کار گیرد. منشور بورا^۳ در سال ۱۹۹۹ تأثیر

زیادی بر حوزه‌های گذاشت که در آن ارزش‌های میراث فرهنگی از دیدگاه‌های مختلف مورد بحث واقع شدند. منشور بورا بر جنبه‌های اهمیت فرهنگی و ارزش‌های ناملموس، به‌عنوان جنبه‌های مهم ارزش‌گذاری محوطه‌های میراثی تأکید کرد. به‌عبارت دیگر، منشور شورای بین‌المللی بناهای تاریخی و محوطه‌های استرالیا (ایکوموس)^۴ برای مکان‌های با اهمیت فرهنگی (منشور بورا)، اهمیت فرهنگی را به معنای «ارزش زیبایی‌شناختی، تاریخی، علمی، اجتماعی یا معنوی برای نسل‌های گذشته، حال یا آینده» تعریف می‌کند (Australia ICOMOS, 1999). گفتگوی مهم دیگری در سند ناراه^۵ در سال ۱۹۹۴ گنجانده شد که دیدگاه‌های مختلف شرقی را در مورد اصالت و ارزش‌ها برجسته می‌کند. سند ناراه تشخیص داد که اصالت یک مفهوم انعطاف‌پذیر و نسبی است؛ بنابراین نمی‌توان قضاوت ارزش‌ها و اصالت را در چارچوب معیارهای ثابت قرار داد. برعکس، احترام به همه فرهنگ‌ها ایجاب می‌کند که «ویژگی‌های میراث باید در بافت‌های فرهنگی که به آن تعلق دارند در نظر گرفته شده و قضاوت شوند» (Larsen, 1995). آشکارشدن مفهوم کیفیت «اصالت» در سند ناراه ایکوموس (ICOMOS, 1994)، به نوبه خود منجر به توسعه شبکه ماتریس ناراه توسط ون بالن (Van Balen, 2008) شد. این ماتریس تلاش می‌کند اصالت را به‌عنوان کیفیت (با ارزش) به جنبه‌های کالبدی ساختمان پیوند دهد. شبکه ناراه سابقه مهمی در نظام‌بندی جنبه‌های غیر ملموس ارزش در رابطه با میراث ساخته شده دارد. برنارد فیلدن (Feilden, 2003) در کتاب «حفاظت از بناهای تاریخی» سازمان‌یافته‌ترین طبقه‌بندی ارزشی را در حوزه میراث فرهنگی معرفی کرد. وی در این طبقه‌بندی، به سه دسته ارزش شامل ارزش‌های عاطفی، معماری، و کاربردی اشاره کرد. براساس عقیده کارمن (Carman, 2005)، ارزش یک شیء شاخص میراث فرهنگی را می‌توان در سه بعد کاملاً متفاوت اندازه‌گیری کرد: مالی، عملکردی و نمادین. آرائوز (Araoz, 2008) ارزش‌های میراث را در دو بعد ملموس و ناملموس دسته‌بندی کرد که بعد ملموس، بر مصالح، طراحی، و مهارت‌های استادکارانه؛ و بعد ناملموس بر نظریه‌های نوین اصالت شامل ارزش‌های اثر و

میراث فرهنگی، راهبردی اثربخش جهت درک ابعاد مختلف آثار بومی جوامع است.

• ارزش‌های تاریخی و فرهنگی^۷ میراث

ارزش‌های تاریخی ریشه‌های بنیادین مفهوم میراث هستند. ظرفیت یک مکان برای انتقال، تجسم، و تحریک یک رابطه یا واکنش نسبت به گذشته بخشی از ماهیت و معنای بنیادین اشیای میراث است. ارزش تاریخی از چند طریق قابل اکتساب است: از قدمت آثار میراثی، از ارتباط آن با افراد یا رویدادها، از نادر بودن و/یا منحصر به فرد بودن آن، از کیفیت‌های تکنولوژیکی آن، یا از پتانسیل آرشیوی/استنادی آن. ارزش‌های فرهنگی نیز مانند ارزش تاریخی، بخشی از مفهوم میراث هستند. هیچ میراثی بدون ارزش فرهنگی وجود ندارد. ارزش‌های فرهنگی برای ایجاد وابستگی فرهنگی در زمان حال مورد استفاده قرار می‌گیرند و می‌توانند تاریخی، سیاسی، قومی یا مربوط به سایر بخش‌های زندگی عمومی (مثلاً مرتبط با کار یا صنایع دستی) باشند (Mason, 2002). اگرچه اشارات زیادی به «ارزش ذاتی» مکان‌ها شده است، اما در واقع، مکان‌های میراثی تا زمانی که ارزش فرهنگی به آن‌ها نسبت داده نشود، به لحاظ ارزشی، خنثی هستند و در آن نقطه است که آن‌ها وارد مقوله میراث می‌شوند (Spennemann, 2006).

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و رویکرد روش‌شناختی آن کیفی است. استفاده از رویکرد کیفی در این مطالعه، به دلیل آنکه از نوع تحقیقات اکتشافی بوده و تحقیق کیفی نیز شرایط جامع‌تری برای روشن ساختن ابعاد پدیده مورد مطالعه فراهم می‌کند، مدنظر است. از میان انواع گرایش‌های روش تحقیق کیفی، راهبرد نظریه داده‌بنیاد به سبب آنکه بر زمینه‌های مستند از داده‌های واقعی بنیان نهاده شده است، برای این پژوهش مناسب تشخیص داده شد. تئوری داده‌بنیاد راهبردی است برای کسب شناخت پیرامون موضوع مورد مطالعه و موضوع یا موضوعاتی که قبلاً در مورد آن‌ها پژوهش جامع و عمده‌ای نشده و دانش ما در آن زمینه محدود است (دانایی فرد و امامی، ۱۳۸۶). مراحل اجرای تحقیق به روش کیفی در نظریه مبنایی در پنج گام متوالی؛ ۱- طراحی و تدوین پرسش‌های تحقیق، ۲- جمع‌آوری داده‌ها، ۳- کدگذاری داده‌ها در سه مرحله باز، محوری و انتخابی، ۴- نوشتن یادداشت‌های

روح مکان میراث تأکید دارد. در عرصه داخلی نیز، نژادابراهیمی و همکاران (۱۳۹۲) لایه‌های ارزشی آثار فرهنگی-تاریخی را در دو دسته کلی شامل ارزش‌ها با ماهیت کاربردی (ارزش‌های آموزشی، ارزش‌های گردشگری، ارزش‌های اقتصادی، ارزش‌های فنی ساختاری، ارزش‌های تاریخی، ارزش‌های هنری) و ارزش‌ها با ماهیت معنوی (ارزش‌های سیاسی، ارزش‌های اجتماعی، ارزش‌های عاطفی، ارزش‌های فرهنگی، ارزش‌های هویتی) طبقه‌بندی کرده‌اند. براساس نظر عباس‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، ارزش‌های استحصالی از میراث معماری و شهری در سه گروه شامل ارزش‌های احساسی (اعجاب، روحانی-مذهبی، هویت، زیبایی‌شناسی، تداوم)، فرهنگی-تاریخی (قدمت، ندرت، اسنادی، هنری، فنی-ساختاری) و علمی-کاربردی (آموزشی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی) قابل تفکیک و رده‌بندی هستند. میرحسینی و جهانبخش (۱۳۹۵) نیز بافت‌های تاریخی را از بعد معماری، تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، شهرسازی و اقتصادی واجد ارزش و اهمیت می‌دانند. ابی‌زاده و نژادابراهیمی (۱۴۰۰) دسته‌بندی از ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی قابل استحصال از بافت‌ها و آثار تاریخی ارائه کردند که در آن ماهیت ارزش‌ها در دو دسته کلی «کاربردی» و «غیرکاربردی و معنوی» جای گرفتند. به‌طور کل، طبقه‌بندی‌های متنوعی توسط کارشناسان، پژوهشگران، منشورها و سازمان‌ها در مطالعات و پژوهش‌های مختلف نسبت به ارزش‌های میراث انجام گرفته که در تصویر ۱، به تعدادی از برجسته‌ترین طبقه‌بندی‌ها در یک سیر زمانی پیوسته اشاره شده است. محتویات این جدول مبین آن است که توسعه دیدگاه‌های ارزشی میراث تغییر قابل توجهی در تمرکز بر ارزش‌های ملموس میراث از وجوه زیبایی‌شناسی، هنری، و کالبدی به سمت جنبه‌های فرهنگی، معنوی و ناملموس ارزش‌ها داشته است (Kozziol, 2013; Kozziol, 2008; Taylor, 2016). در واقع مجموع ارزش‌های نهفته در میراث معماری، بسیار عمیق‌تر از ساختار کالبدی و عینی آن‌هاست (Jokilehto, 2006). از میان گونه‌ها و اقسام متعدد ارزش‌های ناملموس میراث، این مطالعه درصدد احیا و تبیین شیوه‌های حفاظتی مجموعه تاریخی بازار تبریز مبتنی بر ارزش‌های تاریخی و فرهنگی برآمده است، چراکه شناخت و سنجش ارزش‌های فرهنگی و تاریخی آثار معماری در راستای تفسیر و تغییر نگرش‌ها و آشکارسازی حقیقت ملحوظ در

نظریه‌پرداز	سال	ابی‌زاده و نژادابراهیمی	میرحسینی و جهانبخش	عباس‌زاده و همکاران	نژادابراهیمی و همکاران	Araoz	Carman	Feilden	Mason	Australia ICOMOS	Frey	English Heritage	Lipe	Riegl
ارزش‌های کاربردی	۱۴۰۰	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی	ارزش‌های کاربردی
ارزش‌های تاریخی	۱۳۹۵	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی	ارزش‌های تاریخی
ارزش‌های اجتماعی	۱۳۹۴	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی	ارزش‌های اجتماعی
ارزش‌های اقتصادی	۱۳۹۲	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی	ارزش‌های اقتصادی

تصویر ۱. دسته‌بندی مختلف از ارزش در حوزه میراث. مأخذ: نگارندگان.

هم‌پیوندی اندام‌های کالبدی بازار با ساختار کلان شهری و امکان بهره‌مندی همزمان از نقش‌های متنوع را فراهم می‌کند (**حق پرست و اسمعیلی‌سنگری، ۱۳۹۷**). این ساختار جامع کالبدی-اقتصادی که طیف وسیعی از مشاغل و فعالیت‌ها را درون خود سازماندهی و محیط پیوسته‌ای با شهر را گرد هم می‌آورد در تلاقی با اندیشه‌های جدید برخاسته از بینش جهانی و رویکرد آن به دیدگاه‌های اقتصادی، در بهره‌وری از شرایط موجود دچار آسیب‌های جدی شده است. قلمروی مورد مطالعه به واسطه دارابودن کارکردهای متنوع، کالبد تاریخی را به عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پیوند می‌دهد که در صورت عدم توجه به ارتباط مؤلفه‌های ارزشی غیرمادی در برقراری رابطه مؤثر با مکان و تدوین رویکردهای تثبیت اثربخش، پیوند و همزیستی با عوامل مولد، تهدید و تضادهای بالقوه سبب بروز چالش‌های جدی در این حوزه خواهد شد (**تصویر ۲**).

بحث

• **شناسایی ارزش‌های فرهنگی و تاریخی مجموعه بازار تبریز (کدگذاری باز، محوری، گزینشی)**

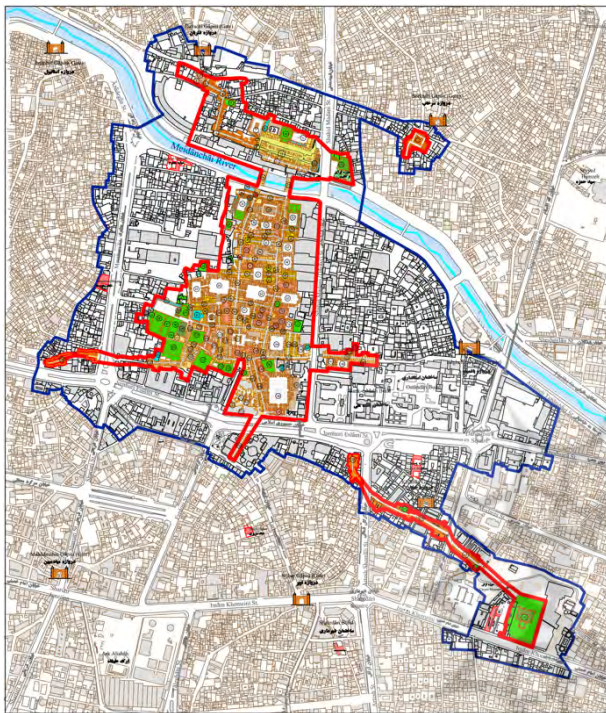
در مرحله نخست و در جریان کدگذاری باز، به دنبال پیاده‌سازی محتوای مصاحبه‌ها و پالایش مکرر متن نوشتاری حاصل از آن، مجموعاً ۲۵۰ کد اولیه مابه‌ازای هر گروه شرکت‌کننده در خصوص ارزش‌های تاریخی و فرهنگی بازار تبریز شناسایی و تولید شد. در ادامه با دسته‌بندی کدهای مشابه و تبیین دقیق‌تر آن‌ها، جمعاً ۱۶۸ مفهوم انتزاعی (۸۰ مفهوم متعلق به کسبه و ۸۸ مفهوم مربوط به متخصصان) ایجاد شد که این مفاهیم نیز هر یک براساس فرایند تجانس مفهومی، در قالب مفاهیم گسترده‌تر به‌عنوان مقوله سازمان‌دهی شدند که برون‌داد آن به استخراج ۱۶ مقوله برای ارزش‌های تاریخی و فرهنگی انجامید. مقولات شناسایی‌شده نیز براساس منطق مقایسه مستمر و بر حسب قربت مفهومی، در سطحی انتزاعی‌تر، در قالب طبقات با یکدیگر تلفیق شده و به شکل‌گیری چهار طبقه به‌ازای هر یک از ارزش‌ها منجر شد (**جدول ۲ و ۳**). در مرحله بعد (کدگذاری محوری)، مقوله «ارزش‌های تاریخی و فرهنگی» به‌عنوان مقوله محوری از میان ۱۶ مقوله تعیین‌شده در مرحله کدگذاری باز انتخاب و دیگر مقوله‌ها شامل «شرایط علی»، «شرایط زمینه‌ای»، «شرایط مداخله‌گر»، «راهبردها» و «پیامدها» به آن ربط داده شده‌اند. در این مرحله نموداری مشتمل بر شش مقوله نامبرده موسوم به پارادایم کدگذاری^{۱۱} ترسیم شد (**تصویر ۳**). در مرحله کدگذاری گزینشی، براساس الگوی ارائه‌شده، گزاره‌ها یا توضیحاتی ارائه داده می‌شود که طبقات مدل را به یکدیگر مرتبط می‌سازد. مطابق این الگو و براساس یافته‌های حاصل از دیدگاه مشارکت‌کنندگان، در درجه نخست، سبک و الگوی معماری بازار به‌عنوان عامل اصلی اثرگذار بر حفظ ارزش‌های فرهنگی و تاریخی این مجموعه میراثی شناخته شد. افزون بر مقوله علی نامبرده، متغیرهای زمینه‌ای و

تحلیلی: نوشتن اندیشه‌ها و تفسیر محقق از داده‌ها، ۵- نگارش و تدوین تئوری انجام می‌شود. در گام نخست، پرسش‌های اصلی پژوهش در قالب دو سؤال اساسی شامل: الف- ارزش‌های غیرمادی فرهنگی و تاریخی مجموعه بازار تاریخی تبریز کدامند؟ و ب- راهکارهای حفظ و احیای ارزش‌های فرهنگی و تاریخی در جهت تداوم حیات بازار تبریز کدامند؟ طراحی و تدوین شد. در گام بعدی، به‌رغم اشکال متعدد گردآوری داده در نظریه‌پردازی مبنایی شامل مصاحبه‌ها، مشاهدات، عکس‌ها و فیلم‌ها، اسناد تاریخی و امثال آن، سؤالات مذکور در قالب مصاحبه‌ای نیمه‌ساختاریافته از دو گروه شرکت‌کننده (کسبه بازار و متخصصان معماری) پرسیده شد. بنابراین فرایند گردآوری داده مبتنی بر اجرای مصاحبه و گفتگوی مستقیم با جامعه هدف و ثبت و ضبط اظهارات آنان انجام شد. گزینش مصاحبه‌شوندگان بر پایه نمونه‌گیری هدفمند و حجم افراد نمونه مطابق با اشیاع نظری داده‌ها، به ترتیب معادل ۳۱ و ۱۵ نفر به ازای بازاربان با سابقه و خبرگان مسلط به موضوع تعیین شد. در گام سوم، تحلیل داده‌ها طی فرایندی منظم و در عین حال مداوم در سه سطح: کدگذاری باز^۸، محوری^۹ و انتخابی^{۱۰} انجام شد؛ بدین شکل که در کدگذاری باز یا کدگذاری سطح اول، متن مصاحبه‌ها چندین بار خوانده و جملات اصلی آن استخراج و به‌صورت کدهایی ثبت شد و سپس کدهای مشابه در دسته‌هایی قرار گرفته و مفاهیم را شکل دادند. در کدگذاری محوری، طبقات به طبقات فرعی خود ربط داده شده تا تبیین‌های دقیق‌تر و کامل‌تری درباره پدیده مورد مطالعه ارائه شود. در این مرحله دسته‌های اولیه‌ای که در کدگذاری باز تشکیل شده‌اند با یکدیگر مقایسه و آن‌هایی که با هم مشابهت داشتند، حول محور مشترکی قرار گرفتند؛ توجه به شرایط، زمینه و پیامدهای هر طبقه در این مرحله، ضروری است (**Daymon & Holloway, 2002**). در کدگذاری انتخابی که فرایند یکپارچه‌سازی و پالایش مقوله‌هاست (**Creswell, 2005**)، مقوله‌های شناسایی‌شده در مرحله قبل بر مبنای چیدمان و آرایشی خاص برای ارائه و شکل‌دهی یک تئوری تنظیم شدند. در مرحله چهارم، یادداشت‌برداری و تفسیر داده‌ها به‌صورت مستمر و همزمان با گردآوری داده‌ها انجام شد و در گام نهایی، با نگارش و تدوین تئوری زمینه‌ای در رابطه با ارزش‌های فرهنگی و تاریخی بازار تبریز، به پرسش‌های اصلی پژوهش پاسخ گفته شد.

جغرافیای پژوهش

بازار تبریز با حدود ۲۷ هکتار مساحت، وسیع‌ترین مجموعه بازار تاریخی ایران و عنصر شهری با تنوع کارکردی است که تمام فضاهای اصلی و وابسته به تجارت شهری- منطقه‌ای را داراست. این مجموعه تجاری، همزمان با دارابودن اجزایی چون حمام، یخچال و پل بازار در کنار سرا، تیمچه، راسته و ... متمرکز در هسته مرکزی بافت تاریخی شهر، در مجاورت ارگ حکومتی، کاخ عالی‌قاپو، مسجد جامع و مجموعه صاحب‌الامر،

نگاهی فراتر از دیدگاه صرف فیزیکی را ارائه داده و از منظر هویت‌شناسی، مؤلفه‌های ارزشی آسیب‌دیده مجموعه بازار تاریخی تبریز را شناسایی و راهکارهای حفاظت مبتنی بر ارزش‌های غیرکالبدی مؤثر در تقویت ارزش‌های فرهنگی و تاریخی را ارائه کند. براساس یافته‌های حاصل از گفتگوی مستقیم با دو گروه متخصصان و کسبه، معلوم شد که ارزش‌های غیرمادی فرهنگی و

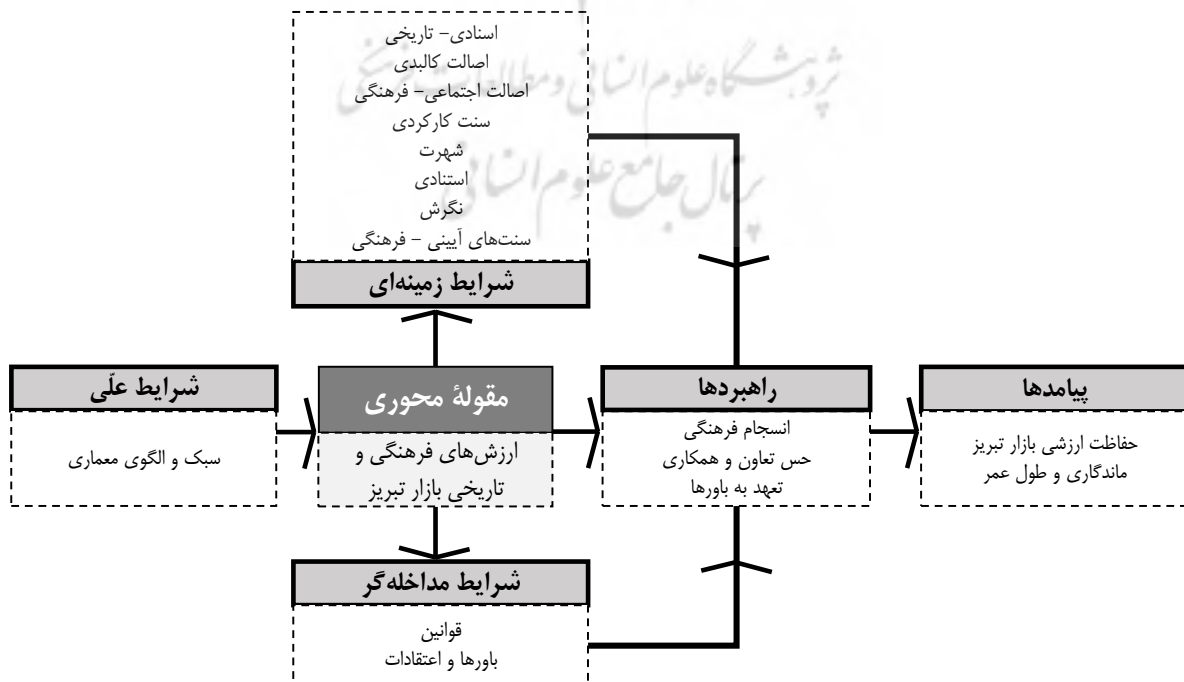

تصویر ۲. مجموعه بازار تاریخی تبریز و بافت پیرامونی آن. مأخذ: آرشیو اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان آذربایجان شرقی، ۱۴۰۲.

مداخله‌گر چون (اصالت اسنادی-تاریخی، اصالت کالبدی، اصالت اجتماعی-فرهنگی، سنت کارکردی، شهرت، استنادی، نگرش، سنت‌های آیینی-فرهنگی/قوانین، باورها و اعتقادات) نیز در جریان حفاظت ارزشی بازار و افزایش ماندگاری و طول عمر این میراث معماری، مهم و تأثیرگذار شناخته شده‌اند. انسجام فرهنگی، حس تعاون و همکاری و تعهد به باورها نیز از جمله راهبردهای صیانت از ارزش‌های غیرمادی (فرهنگی و تاریخی) بازار تبریز از نقطه‌نظر شرکت‌کنندگان شناخته شده‌اند.

نتیجه‌گیری

آثار تاریخی دارای قابلیت گواه‌مندی رویدادها در طول زمان بوده و به دلیل قدمت زیاد و غیرقابل جایگزین بودن، دربرگیرنده جامع‌ترین نوع ارزش‌ها هستند. از این رو حفاظت و صیانت مستمر و شایسته از این آثار به نحوی که موجودیت کالبدی و اصالت ارزشی آن‌ها حفظ شود امری ضروری تلقی می‌شود. بازارهای ایرانی به‌مثابه عناصر ارزشمند میراثی شهر، در جریان گذار از دوره سنتی به مدرن و وقوع تحولات عمیق در سازمان فضایی شهر، پیوستگی و انسجام سابق ساختاری خود را از دست داده و به تبع آن ارزش‌های کالبدی و غیرکالبدی منسوب به این مکان‌ها نیز دچار آسیب جدی و یا با انحطاط کامل مواجه شد. در این میان بازار تاریخی تبریز نیز همزمان با رشد شهرنشینی و تغییر و توسعه شهرها، به تدریج پیوستگی هویتی و بسیاری از مفاهیم و لایه‌های ارزشی مادی و غیرمادی خود را از دست داد. در راستای حل مسئله، این پژوهش درصدد آن برآمد تا با شناخت ارزش‌های غیرکالبدی در مختصات مکانی موردنظر،

تصویر ۳. پارادایم کدگذاری حاصل از مصاحبه با گروه‌های پاسخ‌دهنده. مأخذ: نگارندگان.

جدول ۲. فهرست مفاهیم انتزاعی، مقوله‌ها و طبقات ناشی از کدگذاری (کسبه بازار). مأخذ: نگارندگان.

ارزش	طبقه	نوع مقوله	مقوله	مفاهیم انتزاعی
ارزش‌های تاریخی	قدمت	علّی	ماندگاری و طول عمر	قدیمی‌ترین بازار- اهمیت تاریخی- مکان ارزشمند تاریخی- هفت قرن بقای بازار- بهره‌برداری از مظفریه در زمان مظفرالدین شاه- قدمت ۱۰۰۰ ساله
	اصالت	زمینه‌ای	اسنادی- تاریخی	اصالت تاریخی- استقرار در مسیر تاریخی تجارت- معرفی در اسناد و کتاب‌ها- استناد تاریخی به نام فضاهای بازار
		زمینه‌ای	کالبدی	نمونه بی‌تکرار در طی سال‌های گذشته- حفظ اصالت کالبدی تیمچه مظفریه و امیر- لزوم حفظ اصالت کالبدی- عدم وجود بنای مشابه در شهر- کالبد تاریخی
	سنت	زمینه‌ای	اجتماعی- فرهنگی	اصالت کسبه- رعایت ارزش‌های اخلاقی در کسب‌وکار- تداوم برگزاری مناسبات مذهبی- شیوه‌های تجارت مبتنی بر روش‌های سنتی
		علّی	سبک و الگوی معماری	کالبد و کالای سنتی- فروش اجناس محلی- عدم تطابق فضاهای سنتی با مشاغل موجود- کالبد سنتی و وجه تمایز بازار با سایر مکان‌ها- کارگاه‌های تولیدی محصولات دستی
	اعتبار تاریخی	زمینه‌ای	شهرت	کالبد آجری تاریخی- طاق‌های سقف- ترکیب فضایی- پیوستگی اجزای متفاوت
		زمینه‌ای	استنادی	مقیاس جهانی بازار- ثبت جهانی یونسکو- اعتبار خاص ایرانی و جهانی- تأثیر مثبت ثبت جهانی اثر- قرارگیری در مسیر جاده ابریشم- بزرگترین بازار تاریخی- معروفیت
	ساختار فرهنگی	زمینه‌ای	نگرش	حفظ ارزش‌های سنتی- حفظ اصالت تاریخی و سنتی- حفظ ارزش‌های بازار فرش- بنای قدیمی
		مداخله‌ای	قوانین	تعصب اهالی بازار- هم‌پیوندی مذهب و اقتصاد- تنزل فرهنگی- لزوم تبعیت از ساختار یکپارچه- لزوم برقراری تعامل- انسجام فرهنگی- اجتماعی
	ارزش‌های فرهنگی	آیین‌ها	زمینه‌ای	سنت‌های آیینی - فرهنگی
مذهب		مداخله‌ای	باورها و اعتقادات	تداوم در برگزاری مناسبات مذهبی- نذری و احسان- انجام امور خیر در مناسبات- هیئت‌های عاشورا- فعالیت بر مبنای باورهای فرهنگی و مذهبی- افزایش حضور خانم‌ها- استقبال از کارهای حلال- گردهمایی در مساجد- اعتقادات مذهبی کسبه
راهبردها		تعهد به باورها	تعصب- پایبندی به اصول رایج بازار- اهمیت حفظ اعتبار شغلی- برتری اعتبار و اعتماد نسبت به سود- تداوم سنت‌ها- کسبه قدیمی متعدّد	
راهبردها		حس تعاون و همکاری	حفظ پویایی با اتحاد کسبه- مشارکت در هزینه‌های مرمت- حمایت از یکدیگر- مشارکت در امورات خیر- اتحاد و همکاری- حفظ بازار با همکاری اهالی	
	راهبردها	انسجام فرهنگی	وجود وحدت رویه- فرهنگ یکدست کسبه- حفظ احترام سواى اختلاف نظر- نقش نمایندگان در ایجاد اتحاد و انسجام- تبعیت از کسبه قدیمی- تعصب اهالی بازار نسبت به بازار	

جدول ۳. فهرست مفاهیم انتزاعی، مقوله‌ها و طبقات ناشی از کدگذاری (متخصصان). مأخذ: نگارندگان.

ارزش	طبقه	نوع مقوله	مقوله	مفاهیم انتزاعی
ارزش‌های تاریخی	قدمت	علّی	ماندگاری و طول عمر	تأثیرات تاریخی بازار بر حیات شهر- فعال بودن سواى آسیب‌های جدی در دوره‌های متفاوت- پاسخگوی نیازهای انسانی- ماندگاری بر مبنای تبلور تاریخی، اقتصادی و .. در کالبد- تعلق به گذشته و تداوم تاریخی- ارتباط تجاری با اروپا- سیر تکامل بازار- توجه به وجوه انسانی و اجتماعی- هماهنگی کالبد با عملکرد و بستر
	اصالت	زمینه‌ای	اسنادی- تاریخی	مستندات سیاحان- تداوم تاریخی- سیر تکامل و تحول تاریخی- نمود تأثیرات متفاوت بازار در بستر شهری- ثبت جهانی اثر تاریخی
		زمینه‌ای	کالبدی	کالبد بی‌بدیل- کالبدی عاری از ظاهرسازی و تقلید- کالبد منطبق بر مشخصات بومی- پاسخ مستقیم به نیاز- محیط منطبق بر شرایط زمانی- شیوه به‌کارگیری مصالح- شخصیت اصیل مکان- بازتولیدی نبودن- موجودیت یافته بر مبنای شرایط زمانی و مکانی- حفظ اصالت علی‌رغم مداخلات- عدم دخالت قراردادهای و امورات تکراری روز
	زمینه‌ای	اجتماعی- فرهنگی	تداوم در برگزاری مناسبات- تداوم سنت‌های قدیمی- اصالت رفتاری- حفظ شکل سنتی کسب‌وکار	

ارزش	طبقه	نوع مقوله	مقوله	مفاهیم انتزاعی
ارزش‌های تاریخی	سنت	زمینه‌ای	کارکردی	تداوم فعالیت عناصر فرهنگی و مذهبی - حضور اصناف و مشاغل قدیمی - سنتی بودن تمام اجزای بازار - تداوم فعالیت‌های تجاری با ساختار سنتی - سلسله‌مراتب استقرار مشاغل
	اعتبار تاریخی	زمینه‌ای	شهرت	افزایش حساسیت تخصصی با ثبت جهانی - بزرگترین و مهم‌ترین بازار منطقه - تأثیرگذاری ثبت جهانی - بازار فرش - بزرگترین بازار سرپوشیده آجری
	اعتبار تاریخی	زمینه‌ای	استنادی	ارزش‌های ملموس و ناملموس تاریخی - تداوم سنت‌های زنده - تأثیرگذاری تاریخی بر پدیده‌های شهری - به‌کارگیری الگوهای معماری تاریخی - وجود تعدادی از مشاغل سنتی - توصیف‌های سیاحان - مستندات تاریخی
	ساختار فرهنگی	زمینه‌ای	نگرش	فرهنگ‌سازی بازار - محیطی برای اشاعهٔ فرهنگ - دیدگاه مذهبی - اهمیت رعایت اصول اخلاق - ملموس بودن دیدگاه‌های سنتی کسبه - شکل‌گیری روابط بر مبنای باورها
ارزش‌های فرهنگی	مداخله‌ای	مداخله‌ای	قوانین	پرورش نسل‌های بعدی - تعصب در برقراری روابط - اهمیت جنبه‌های فرهنگی و مذهبی در برقراری روابط - حفظ انسجام اقتصادی
	آیین‌ها	زمینه‌ای	سنت‌های آیینی - فرهنگی	برگزاری مراسم عاشورا - اعیاد و ولادت‌ها - پخش نذری - شرکت در جلسات فرهنگی - مذهبی
	مذهب	مداخله‌ای	باورها و اعتقادات	وجود اعتقادات مذهبی - اقتصاد مبتنی بر دیدگاه مذهبی - نمود باورهای مذهبی در کالبد - صداقت در تجارت
	راهبردها	راهبردها	تعهد به باورها	صداقت در روابط بازاریان - تعهد و تعصب - انصاف و عدالت کسبهٔ قدیمی
	حیات فرهنگی	راهبردها	حس تعاون و همکاری	همکاری در انجام امورات - همکاری و همیاری - مشارکت عمومی در تأمین هزینه‌های مرمت - مشارکت چشمگیر در امور خیر
	راهبردها	راهبردها	انسجام فرهنگی	رفتارهای فردی متأثر از فرهنگ غالب - حمایت از تصمیمات نمایندگان - تبعیت عموم از قوانین - هویت مذهبی - احترام به دیدگاه‌های فرهنگی رایج - دیدگاه سنتی فرهنگی - اتحاد صنفی

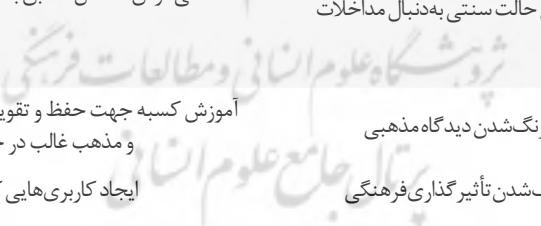
آن‌ها توسط مسئولین و متولیان نهادهای ذی‌ربط می‌توان بر طول عمر و ماندگاری این میراث ارزشمند تاریخی افزود. انتظار می‌رود اقدامات بازآفرینی و ساماندهی مجموعه بازار تاریخی تبریز در قالب فرایندی منسجم و از پیش برنامه‌ریزی شده با همکاری و شبکه‌سازی نهادهای مردمی در یک بازهٔ زمانی تعریف شده انجام شود. با وجود آنکه هدف از پژوهش‌های کیفی تعمیم نتایج نیست، اما در این بررسی، امکان تعمیم یافته‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌شوندگان (کسبه و متخصصان) به جامعه‌ای که این افراد از آن انتخاب شده‌اند فراهم است.

تاریخی مجموعهٔ میراثی بازار تبریز در هشت طبقه شامل قدمت، اصالت، سنت، اعتبار تاریخی، ساختار فرهنگی، آیین‌ها، مذهب، و حیات فرهنگی قابل‌شناسایی و دسته‌بندی بوده (تصویر ۴) و در جریان آسیب‌شناسی ارزشی و تدقیق آسیب‌های وارده، بیشترین آسیب متوجه ارزش‌هایی چون اصالت کالبدی، سنت کارکردی و کالبدی، ساختار فرهنگی (نگرش و قوانین)، سنت‌های آیینی - فرهنگی، و باورها و اعتقادات است. از این رو راهبردهایی در راستای حفظ و احیای ارزش‌های آسیب‌دیده و تداوم حیات بازار تبریز، در **جدول ۴** ارائه و پیشنهاد شد که با اجرا و کاربست

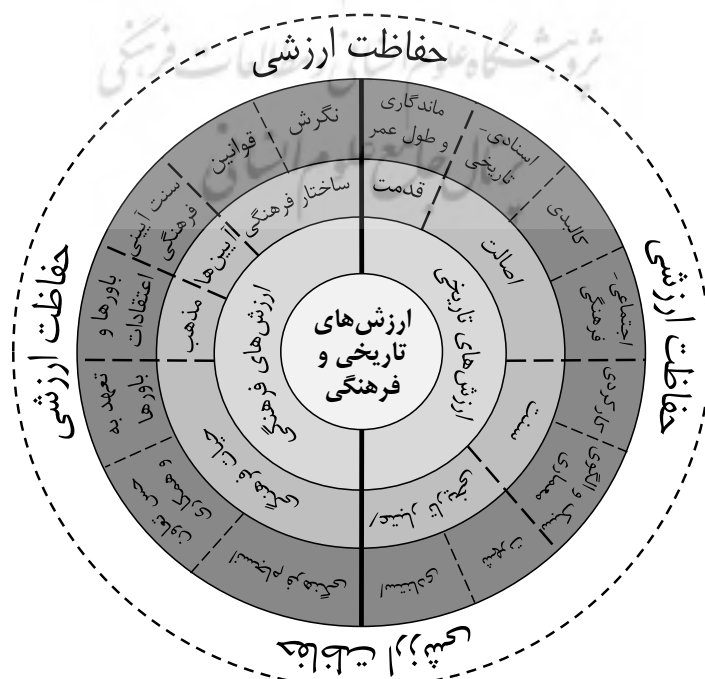
جدول ۴. تبیین راهکارهای حفاظتی ارزش‌های تاریخی-فرهنگی بازار تاریخی تبریز مبتنی بر شناخت و آسیب‌شناسی ارزش‌های میراث معماری. مأخذ: نگارندگان.

ارزش	طبقه	مقوله	آسیب‌شناسی	راهکارهای پیشنهادی
ارزش‌های تاریخی	اصالت	کالبدی	کف‌سازی و سنگ فرش تأثیر گذاشته و اصالت سابق رو ندارد	دقت در انتخاب مصالح و شیوه‌های به‌کارگیری آنها، توجه به رنگ، بافت و ترکیب عنصر
			عدم حفظ اصالت تمام اجزای بازار و کاربری‌های سابق	ایجاد هماهنگی مابین اجزا از نظر فرم، رنگ، مصالح و کاربری با توجه به بافت اصیل بازار
			عدم اطمینان از اصالت بنا به دلیل باسازی‌های مکرر	جلوگیری از دخالت‌های فردی، ارائه طرح مرمت مناسب بر مبنای مطالعات عمیق توسط متخصصان
			از بین رفتن اصالت بنا	تهیه و اجرای طرح توسعه بازار توسط کارشناسان ذی‌ربط جهت ارتقای کیفیت کالبدی و حفظ اصالت، نوسازی و بهسازی محیط بازار متناسب با کالبد و فعالیت افزایش نظارت بر حفظ کیفیت کالبدی بازار، جلوگیری از تخریب‌های عمدی و اعمال سلیقه شخصی
			کمرنگ‌شدن اصالت به دنبال مداخلات فیزیکی	ضرورت حفظ بافت اکولوژیک بازار، ممانعت از مداخلات فیزیکی
	کارکردی	سنت	تأثیر منفی مداخلات بر اصالت باسازی‌های مکرر	حفظ بافت اکولوژیک بازار
			عدم تطابق فضاهای سنتی با مشاغل موجود	بازتولید فضای سنتی با احیای مشاغل سنتی، ایجاد کاربری‌های متناسب با نیازهای روز
			عدم گرایش کسبه جوان به شیوه‌های تجارت سنتی	حفظ مشاغل با توجه به زمینه‌های تعامل و همزیستی بازار با محیط پیرامون
			از بین رفتن مشاغل سنتی	بسترسازی برای تولید و عرضه محصولات سنتی و صنایع دستی، ایجاد نمایشگاه‌های دائمی و موقت تولید و عرضه محصولات سنتی و صنایع دستی در بازار
			به‌کارگیری متفاوت فضا در بازار سنتی	ایجاد ترکیب‌های مناسب مقابل مغازه‌ها، ارائه طرح چیدمان مناسب و منظم‌سازی مسیرها و عرصه‌های عمومی
الگوی معماری	تاریخی	کاهش چشمگیر تولیدات سنتی	بازآفرینی کارکردهای سنتی منطبق بر علایق و نیازها، ایجاد و تقویت بسترهای تولید محصولات هنری و صنایع دستی	
		حذف و جابجایی مشاغل قدیمی علی‌رغم حفظ بافت کالبدی	احیاء و مشابه‌سازی کارگاه‌های تولیدات سنتی و برگزاری دوره‌های آموزشی برای تربیت نیروی کار متخصص	
		از بین رفتن حالت سنتی به دنبال مداخلات	محلی کردن مشاغل مطابق با نیاز مخاطبین، حمایت از بافت قدیمی با اجرای ضوابط مصوب	
		کمرنگ‌شدن دیدگاه مذهبی	آموزش کسبه جهت حفظ و تقویت سنت‌های تجارت اسلامی و احترام به فرهنگ و مذهب غالب در جهت شکل‌گیری ارزش‌های پایدار	
		کمرنگ‌شدن تأثیر‌گذاری فرهنگی	ایجاد کاربری‌هایی که سبب تحرکات فرهنگی می‌شود	
ساختار فرهنگی	تاریخی	لزوم فرهنگ‌سازی	تقویت ارتباط با عموم مخاطبین، آموزش کسبه جدید، وضع قوانین داخلی جهت جلوگیری از مسایلی مشکل‌ساز	
		کاهش حس همکاری و تعهد به باورهای دینی	تقویت حس همکاری با برگزاری مناسبات فرهنگی-اجتماعی و رویدادهای مردمی	
		کمرنگ‌شدن اصالت اجتماعی	بالا بردن استانداردهای فعالیت و سکونت در محدوده داخل بازار و بافت تاریخی پیرامون، به‌کارگیری تمهیداتی برای تقویت احساس امنیت حرفه‌ای و ملکی جهت حفظ سرمایه‌های اجتماعی	
		عدم حفظ بافت اجتماعی سابق	ایجاد همزیستی اجتماعی با تقویت زمینه‌های برقراری روابط انسانی	
		تغییر شرایط گذشته	تبیین شیوه‌های جدید فعالیت و مدیریت شغلی جهت ایجاد رضایتمندی و پویایی در بازار	
قوانین	تاریخی	نفی قوانین و افزایش آشفتگی	ایجاد گروه مدیریتی توانمند برای هدایت، کنترل و نظارت مسائل بازار	
		تأثیر گذاری رفتار کسبه	حفظ احترام و رعایت حقوق متقابل در راستای ایجاد رضایتمندی تمام اقشار	
			عدم حفظ تأثیرات ناشی از رفتارهای برآمده از نظام فرهنگی گذشته	تبیین رویکردهای جدید در ایجاد روابط متناسب برای حفظ احترام عمومی و ایجاد رضایتمندی اقشار مختلف

ادامهٔ جدول ۴.

ارزش	طبقه	مفوله	آسیب‌شناسی	راهکارهای پیشنهادی
ارزش‌های تاریخی	اصالت	کالبدی	کف‌سازی و سنگ فرش تأثیر گذاشته و اصالت سابق رو ندارد	دقت در انتخاب مصالح و شیوه‌های به‌کارگیری آنها، توجه به رنگ، بافت و ترکیب عنصر
			عدم حفظ اصالت تمام اجزای بازار و کاربری‌های سابق	ایجاد هماهنگی مابین اجزا از نظر فرم، رنگ، مصالح و کاربری با توجه به بافت اصیل بازار
			عدم اطمینان از اصالت بنا به دلیل باسازی‌های مکرر	جلوگیری از دخالت‌های فردی، ارائهٔ طرح مرمت مناسب بر مبنای مطالعات عمیق توسط متخصصان
			از بین رفتن اصالت بنا	تهیه و اجرای طرح توسعهٔ بازار توسط کارشناسان ذی‌ربط جهت ارتقای کیفیت کالبدی و حفظ اصالت، نوسازی و بهسازی محیط بازار متناسب با کالبد و فعالیت
			کمرنگ‌شدن اصالت به دنبال مداخلات فیزیکی	افزایش نظارت بر حفظ کیفیت کالبدی بازار، جلوگیری از تخریب‌های عمدی و اعمال سلیقهٔ شخصی
ارزش‌های فرهنگی	آیین‌ها	سنت‌های آیینی - فرهنگی	کاهش برگزاری مراسم برای مناسبات و حذف نمایش‌های سنتی	تقویت و احیای سنت‌های آیینی و فرهنگی و جلب مشارکت عمومی
			کاهش ایجاد مؤسسات مردمی، وقفی و آیینی و مشارکت اهالی بازار در برگزاری آیین‌ها	تقویت الگوهای مشارکت در مؤسسات و گروه‌های اجتماعی
			تأثیر اقتصاد بر باورها	تقویت مؤسسات مردمی و آیینی جهت برگزاری مراسم آیینی در راستای حفظ و گرامیداشت سنت‌ها و باورهای فرهنگی
			تفاوت دیدگاه نسل جدید و قدیم	ترغیب جوانان به فراگیری سنت‌های تجارت و احترام به فرهنگ و باور غالب
			مخالف فعالیت خانم‌ها در محیط بازار	بسترسازی برای فعالیت اقشار مختلف، نیازسنجی و به‌کارگیری افراد مختلف بر مبنای نوع فعالیت
مذهب	باورها و اعتقادات	کمرنگ‌شدن دیدگاه کسب‌وکار اسلامی	آموزش اهالی و کسبه در راستای حفظ و تقویت سنت‌های تجارت اسلامی و احترام به فرهنگ و مذهب غالب در جهت شکل‌گیری ارزش‌های پایدار	

تصویر ۴. مدل حفاظت ارزش‌های تاریخی-فرهنگی بازارهای تاریخی ایرانی. مأخذ: نگارندگان.

تعارض منافع

نگارندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است.

پی‌نوشت‌ها

۱. Brandi /The Venice Charter /The Burra Charter /ICOMOS /The Nara Grid /NARA Document /Historical - Cultural Values /Open Coding /Coding /Axial Coding /Selective Coding /Coding Paradigm

فهرست منابع

- ابی‌زاده، الناز. (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر حس مکان بازار تاریخی تبریز در راستای حفاظت معنایی و ارزشی میراث معماری [رساله دکتری، دانشگاه هنر اسلامی تبریز]. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک). <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/244f7e06fb3f198cfce7c25f27cc6943>
- ابی‌زاده، سامان و نژادابراهیمی، احد. (۱۴۰۰). نقش و جایگاه ارزش و قابلیت‌های فرهنگی تاریخی در قوانین و سیاست‌گذاری حفاظت شهری در ایران. دانش شهرسازی، ۵(۳)، ۱۷۱-۱۸۷. <https://doi.org/10.22124/upk.2021.17682.1571>
- اورباشلی، آیلین. (۱۳۹۵). حفاظت معماری (ترجمه محمدصادق فلاحت و محمد زارع). دانشگاه زنجان. (اثر اصلی منتشره ۲۰۰۸)
- آیت‌الله‌زاده شیرازی، باقر. (۱۳۸۲). حفاظت بناهای تاریخی. هفت شهر، ۴(۱۱)، ۶-۱۳.
- برندی، چزاره. (۱۳۸۷). تئوری مرمت (ترجمه پیروز حناچی). دانشگاه تهران. (اثر اصلی منتشره ۱۹۶۳)
- پورسراجیان، محمود. (۱۳۹۴). ارزش‌های محله تاریخی و معیارهای تغییر در آن از نظر ساکنان. باغ نظر، ۱۲(۳۵)، ۳۹-۵۲. https://www.bagh-sj.com/article_11716.html
- حجت، مهدی. (۱۳۸۰). میراث فرهنگی در ایران، سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی. سازمان میراث فرهنگی کشور.
- حق‌پرست، فرزین و اسمعیلی‌سنگری، حسین. (۱۳۹۷). مدیریت مجموعه میراث جهانی بازار تاریخی تبریز با تکیه بر مشارکت مردمی. مدیریت شهری، ۱۷(۵۰)، ۱۴۵-۱۶۲.
- حناچی، پیروز؛ ملازاده، فاطمه و فدائی‌نژاد بهرام‌جردی، سمیه. (۱۳۹۶). توسعه چارچوب مفهومی مدیریت ارزش‌مبنا در مکان‌های فرهنگی تاریخی. نقش جهان، ۷(۳)، ۱-۱۴.
- حیدری، وحید. (۱۳۹۶). مستندسازی و ریخت‌شناسی در حفاظت میراث معماری و میراث شهری. دانشگاه سمنان.
- دانایی‌فرد، حسن و امامی، سیدمجتبی. (۱۳۸۶). استراتژی‌های پژوهش کیفی: تأملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد. اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۱(۲)، ۶۹-۷۶. <https://doi.org/10.30497/smt.2007.104>
- رحمتی، جواد و اسماعیلی، سمیه. (۱۳۹۵). ارزش‌های هنری فرهنگی در معماری صنعتی عصرآرخانه. سازمان رفاهی و تفریحی شهرداری اصفهان.
- سامانیان، صمد؛ حجت، مهدی و محتشم، عادل. (۱۳۹۶). واکاوی تاریخی و انتظام زمانمند ارزش‌ها در حفاظت و مرمت آثار تاریخی- فرهنگی با استناد به آرای اندیشمندان و اسناد جهانی. تاریخ و فرهنگ، ۴۹(۱)، ۳۶-۹. <https://doi.org/10.22067/jhc.v49i1.69283>

- سجاد، ریحانه السادات. (۱۳۹۳). صیانت بافت تاریخی از طریق افزایش حس تعلق و ارتقای ارزش‌های زیباشناسانه بافت؛ (نمونه موردی: بافت پشت مسجد امام، جوباره و جلفای اصفهان) [رساله دکتری منتشرنشده]. دانشگاه هنر اصفهان.
- شاهرخی، شیمیا؛ نیکنامی، کمال‌الدین و ایزدی، محمدسعید. (۱۴۰۱). نقش دو مؤلفه حفاظت و پویایی در باززنده‌سازی میراث معماری بر مبنای تداوم ارزش‌های مکانی (مورد پژوهی: میراث معماری محوطه تاریخی چغازنبیل). صفه، ۳۲(۳)، ۱۰۵-۱۲۴. <https://doi.org/10.52547/sofeh.32.3.105>
- شیروانی، مریم؛ احمدی، حسین و وطن‌دوست، رسول. (۱۳۹۵). بازشناسی ارزش و عوامل تأثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر. هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۱(۴)، ۳۹-۵۰. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2017.61655>
- صامی، علی‌اکبر و رادمرد، تقی. (۱۳۷۶). ارزش‌های پایدار در معماری ایران. سازمان میراث فرهنگی کشور.
- صالحی سورمقی، نوید. (۱۳۹۳). اهمیت سنجش ارزش‌ها در بازآفرینی ارزش مینا. سروستان، ۶(۶)، ۲۷-۳۲.
- صفامنش، کامران و منادی‌زاده، بهروز. (۱۳۸۲). مبانی ارزش‌گذاری بناها و مجموعه‌های قدیمی. هفت شهر، ۴(۱۲ و ۱۳)، ۳۱-۴۵.
- عباس‌زاده، مظفر. (۱۳۹۵). نقش ارزش‌های میراث معماری در حفاظت و مرمت (مطالعه موردی: مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان) [رساله دکتری منتشرنشده]. دانشگاه علم و صنعت.
- عباس‌زاده، مظفر؛ محمدمرادی، اصغر و سلطان‌احمدی، الناز. (۱۳۹۴). نقش ارزش‌های میراث معماری و شهری در توسعه گردشگری فرهنگی (مطالعه‌موردی: بافت تاریخی ارومیه). مطالعات شهری، ۴(۱۴)، ۷۷-۹۰. https://urbstudies.uok.ac.ir/article_13010.html?lang=fa
- عباس‌زاده، مظفر؛ محمدمرادی، اصغر؛ امیرکبیریان، آتش‌سا؛ آیشم، معصومه و سلطان‌احمدی، الناز. (۱۳۹۷). ارائه مدل ارزش‌مبنا به جهت کاربست ارزش‌های میراث معماری در اتخاذ شیوه‌های حفاظت (مطالعه‌موردی: مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان). مرمت و معماری ایران، ۸(۱۶)، ۱۲۵-۱۴۲. <http://mmi.aui.ac.ir/article-1-506-fa.html>
- فدایی‌نژاد بهرام‌جردی، سمیه. (۱۳۹۱). توسعه و حفاظت یکپارچه در مجموعه‌های معماری تاریخی [رساله دکتری معماری، دانشگاه تهران]. پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک). <https://ganj.irandoc.ac.ir/#/articles/e330eea5f11341d16e9be1b83fd136b4>
- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۸۵). فارابی و سیر شهروندی در ایران. فضا.
- قره‌بگلو، مینو؛ مطلبی، قاسم و صبا، سامان. (۱۳۹۸). بازشناسی مفهوم ارزش در رابطه انسان و محیط در فضاهای باز سکونتی در معماری سنتی ایران. هنرهای زیبا: معماری و شهرسازی، ۲۴(۱)، ۱۰۱-۱۱۴. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2019.270845.672174>
- قلعه‌نویی، محمود؛ پیربابایی، محمدتقی؛ سلطان‌احمدی، الناز و محسن حقیقی، نسربین. (۱۳۹۷). بررسی اولویت‌بندی ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی مجموعه میدان نقش جهان اصفهان. مرمت و معماری ایران، ۸(۱۶)، ۳۹-۵۰. <http://mmi.aui.ac.ir/article-1-395-fa.html>
- مردمی، کریم و محمدمرادی، اصغر. (۱۳۸۷). الزامات ارزش‌گذاری به میراث فرهنگی در آموزش معماری. نشریه بین‌المللی علوم مهندسی دانشگاه علم و صنعت ایران (ویژه‌نامه مهندسی معماری و شهرسازی)، ۱۹(۶)، ۱۰۵-۱۱۰. <https://ijiepm.iust.ac.ir/article-1-267-fa.html>

- Daymon Ch., & Holloway, I. (2002). *Understanding, Managing, and Implementing Quality: Frameworks, Techniques and Cases*. Routledge. <https://books.google.com/books?id=UArNkP45x1oC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- De La Torre, M. (1997). *The Conservation of Archaeological Sites in the Mediterranean Region*. The Getty Conservation Institute. <https://books.google.com/books?id=I5NQAqAAQBAJ&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- De La Torre, M. (2002). *Assessing the Values of Cultural Heritage*. The Getty Conservation Institute.
- De La Torre, M., MacLean, M., Mason, R., & Myers, D. (2005). *Heritage Values in Site Management: four Case Studies*. The Getty Conservation Institute. https://books.google.com/books?id=PdgcwAAQBAJ&printsec=copyright&source=gbs_pub_info_r#v=onepage&q&f=false
- Drury, P., & McPherson, A. (2008). *Conservation principles: Policies and guidance for the sustainable management of the historic environment*. Historic England.
- English Heritage. (1997). *Research Agenda*. English Heritage.
- Feilden, B. (1979). *An introduction to Conservation of Cultural Property*. United Nations Educational Scientific and Organization.
- Feilden, B. (2003). *Conservation of historic buildings*. Routledge. <https://books.google.com/books?id=fiwCqMdo6R4C&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- Feilden, B., & Jokilehto, J. (1993). *Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites*. ICCROM.
- Frey, B.S. (1997). The evaluation of cultural heritage: Critical Issues. In M. Hutter (Ed.), *Economic Perspective on Cultural Heritage* (pp. 31-49). Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-1-349-25824-6_3
- Gibson, L., & Pendlebury, J. (2009). *Valuing historic environments*. Routledge. <https://books.google.com/books?id=OlliNP2sfUEC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
- Halbertsma, M.E., & Kuipers, M.C. (2014). *Het erfgoeduniversum: Een inleiding in de theorie en praktijk van cultureel erfgoed*. Coutinho.
- Hazen, H. (2009). Valuing Natural Heritage: Park Visitors' Values Related to World Heritage Sites in the USA. *Current Issues in Tourism*, 12(2), 165-181. <https://doi.org/10.1080/13683500802538260>
- Hong, Y. (2020). Influence of architectural heritage on the identity and present-day value of American-designed universities' campuses in Asia. *Built Heritage*, 4(15), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s43238-020-00015-5>
- ICOMOS. (1994). *The NARA Document on Authenticity*. Retrieved from www.icomos.org/docs/naradoc.html
- International Council on Monuments and Sites. (1964). *International Charter for the Conservation and Restoration*
- مریچی، شمس‌الله. (۱۳۸۳). *عوامل مؤثر در انحراف از ارزش‌ها*. مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما.
- میرحسینی، زینب‌السادات و جهان‌بخش، حیدر. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بافت تاریخی بر امنیت محیطی گردشگران (مطالعه‌موردی: محله چرخاب شهر اردکان). *هویت شهر*, ۱۰(۲۸)، ۸۹-۱۰۴. https://journals.srbiau.ac.ir/article_10211.html
- نژادابراهیمی، احد. (۱۳۹۱). *فرایند سیاست‌گذاری برای بازنمایی ارزش‌های فرهنگی - تاریخی در بافت‌های تاریخی ایران: مطالعه‌موردی: بازار تاریخی تبریز [رسالة دکتري، دانشگاه تربیت مدرس]. پارسه (سامانه پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، دانشگاه تربیت مدرس*. <https://parseh.modares.ac.ir/thesis/6031201>
- نژادابراهیمی، احد؛ پورجعفر، محمدرضا؛ انصاری، مجتبی و حناچی، پیروز. (۱۳۹۲). *ارزش و ارتباط آن با رویکردهای مداخله در آثار فرهنگی - تاریخی*. *مرمت و معماری ایران*, ۳(۶)، ۷۹-۹۸.
- Albaqawy, G.A., Alnaim, M.M., Bay, M.A., & Touahmia, M. (2023). Assessment of Saudi Arabia's Classification and Selection Criteria for Heritage Sites: A Case Study of Barzan Heritage Area in Hail City. *Sustainability*, 15(2), 1-27. <https://doi.org/10.3390/su15021015>
- Araoz, G.F. (2008). World-Heritage Urban Landscapes: Defining and Protecting Authenticity. *APT Bulletin, The Journal of Preservation Technology, Association for Preservation Technology International*, 39, (2-3), 33-37.
- Australia ICOMOS. (1999). *The Burra Charter: the Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Australia ICOMOS Inc, International Council of Monuments and Sites. https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf
- Avrami, E., Mason, R., & De La Torre, M. (2000). *Values and Heritage Conservation*. The Getty Conservation Institute.
- Azzopardi, E., Kenter, J. O., Young, J., Leakey, Ch., O'Connor, S., Martino, S., Flannery, W., Sousa, L. S., Mylona, D., Frangoudes, K., Beguier, I., Pafi, M., Rey daSilva, A., Ainscough, J., Koutrakis, M., Ferreira da Silva, M., & Pita, C. (2022). What are heritage values? Integrating natural and cultural heritage into environmental valuation. *People and Nature*, 4(1), 99-111. <https://doi.org/10.1002/pan3.10386>
- Barker, P., Lin, P. M., Tighe, J., Lung, D. P. Y., Lai, G., Bell, J., & Huang, K. (2002). *Principles for the conservation of heritage sites in China* (N. Agnew & M. Demas, Trans.). The Getty Conservation Institute. [in english]
- Caple, C. (2004). *Conservation Skills: Judgment, Method and Decision Making*. Routledge. <https://books.google.com/books?id=tzBm5nyGPX8C&printsec=copyright#v=onepage&q&f=false>
- Carman, J. (2005). *Against cultural property. Archaeological heritage and ownership*. Bristol Classical Press.
- Creswell, J.W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Pearson.

- of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964). In *2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments*, Venice, Italy. https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/venice_e.pdf&ved=2ahUKEwjwYec7_eIAxWETaQEhZEVGbiQFnoECBQQAQ&usq=AOvVaw25VmeGG9S0Gu3N9Jv7DRN0
- Irons, J., & Armitage, L. (2011). The Value of Built Heritage: Community, Economy and Environment. *Pacific Rim Property Research Journal*, 17(4), 614-633. <https://doi.org/10.1080/1444592.1.2011.11104345>
  - Jokilehto, J. (2006). Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context. *City & Time*, 1(2), 70-83.
  - Kobylinski, Z. (2020). Cultural heritage: values and ownership. In S. Bergerbrant & S. Sabatini (Eds.), *Counterpoint: Essays in Archaeology and Heritage Studies in Honour of Professor Kristian Kristiansen (2508) (British Archaeological Reports International Series)*. British Archaeological Reports Oxford Ltd.
  - Koziol, C. (2008). Historic Preservation Ideology: a Critical Mapping of Contemporary Heritage Policy Discourse. *Preservation Education and Research*. 1(1), 41-50.
  - Koziol, C. (2013). How heritage's debate on values fuels its valorization engine: The side effects of controversy from Alois Riegl to Richard Moe. *Change Over Time*, 3(2), 244-257.
  - Larsen, K.E. (1995). *Nara Conference on Authenticity*. Tapir Publishers.
  - Li, Z., Huang, X., & Ruszczewski, S. (2022). Conflict and reconciliation between architectural heritage values and energy sustainability: A Case Study of Xidi Village Anhui Province. *International Conference for The Association for Computer-Aided Architectural Design Research in Asia*, Sydney. <http://dx.doi.org/10.52842/conf.caadria.2022.1.707>
  - Lipe, W.D. (1983). *Value and Meaning in Cultural Resources*. Cambridge University Press.
  - Mambriani, C., Coission, E. & Fappa, E. (2014). The Management of Vulnerabilities in Cultural Heritage: a possible model to parametrize the intervention priorities. *XII International Forum "Le Vie dei Mercanti" Best practice in heritage conservation management, Aversa/Capri*. <http://dx.doi.org/10.13140/2.1.4245.6961>
  - Mason, R. (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. In M. De la Torre (Ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage* (pp. 5-30). The Getty Conservation Institute.
  - Mason, R., Myers, D., & De la Torre, M. (2003). *Port Arthur Historic Site: A case study*. The Getty Conservation Institute. https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/port_arthur.pdf
  - Matero, F. G. (2000). *Ethics and Policy in conservation*. The Getty Conservation Institute Newsletter.
  - Meier, H.R., Scheurmann, I., & Wendland, U. (Eds.) (2013). *Werte: Begründungen der Denkmalpflege in Geschichte und Gegenwart*. JOVIS.
  - Mitchell, N.J. (2008). Considering the Authenticity of cultural landscape. *APT Bulletin (Association for Preservation Technology International)*, 39(2 & 3), 25-31.
  - Munoz-Vinas, S. (2005). *Contemporary theory of Conservation*. Routledge. https://books.google.com/books?id=MH_PolyXpiMC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false
  - Palsson Skarin, I. (2011). *A finance model for the built cultural heritage: Proposals for improvements of future heritage economics* [Doctoral dissertation, Lund University]. Lund University. <https://www.lunduniversity.lu.se/lup/publication/76c3efea-618d-4afc-9b68-17e8c2943150>
  - Pereira Roders, A. R. (2007). *Re-architecture: Lifespan rehabilitation of built heritage capitellum* [Doctoral dissertation, Technische Universiteit Eindhoven]. TU/e (Eindhoven, University of Technology). <https://doi.org/10.6100/IR631784>
  - Plevoets, B., & Van Cleempoel, K. (2011). Adaptive reuse within the retail design discipline: exploring the concept of authenticity. In *Proceedings of Architectural Design between Teaching and Research* (pp. 1-10). Bari, Italy.
  - Price, N.S., Talley, M.K., & Vaccaro, A.M. (1996). *Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage*. The Getty Conservation Institute.
  - Randall, M. (2002). Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices. In De la Torre (Ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage* (pp. 5-30). The Getty Conservation Institute.
  - Riegl, A. (1903). The modern cult of monuments: Its essence and its development. In N. Stanley-Price, M. K. Talley, & A. M. Vaccaro (Eds.), *Historical and philosophical issues in the conservation of cultural heritage* (pp. 69-83). The Getty Conservation Institute.
  - Satterfield, T. (2002). Numbness and Sensitivity in the Elicitation of Environmental Values. In De la Torre (Ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage* (pp. 77-100). The Getty Conservation Institute.
  - Smith, A. (2010). *The Value of Built Heritage*. The College of Estate Management.
  - Spennemann, Dirk H.R. (2006). Gauging Community Values in Historic Preservation. *CRM: The Journal of Heritage Stewardship*, 3(2), 6-20.
  - Taylor, J. (2015). Embodiment unbound: moving beyond division in the understanding and practice of heritage conservation. *Studies in Conservation*, 60(1), 65-77. <https://doi.org/10.1179/2047058413Y.0000000122>
  - Taylor, J., & Cassar, M. (2008). Representation and Intervention:

The Symbiotic Relationship of conservation and Value. *Studies in Conservation*, 53(1), 7-11. <https://doi.org/10.1179/sic.2008.53.Supplement-1.7>

- Taylor, K. (2016). The Historic Urban Landscape paradigm and cities as cultural landscapes. Challenging orthodoxy in urban conservation. *Landscape Research*, 41(4), 471-480. <https://doi.org/10.1080/01426397.2016.1156066>
- Throly, D. B. (2005). Challenges for Heritage Conservation and the role of research on Values. In E. Avrami, R. Mason, M. Dela Torre (Eds.), *Values & Heritage Conservation* (pp. 65-67). The Getty Conservation Institute.
- Throsby, D. (2000). Economic & Cultural Value in the Work of Creative Artists. In E. Avrami, R. Mason, M. Dela Torre (Eds.), *Values & Heritage Conservation* (pp. 26-31). The Getty

Conservation Institute.

- Van Balen, K. (2008). The Nara grid: An evaluation scheme based on the Nara document on authenticity. *APT Bulletin (Association for Preservation Technology International)*, 39(2-3), 39-45.
- Vestheim, G., Fitz, S., & Foot, M.J. (2001). Group report: values and the artifact. In N.S. Baer & F. Snickars (Eds.), *Rational decision making in the preservation of cultural property* (pp. 211-222). Dahlem University Press.
- Wells, J. (2009). Historic Preservation Challenges to Collaboration with Other Disciplines. In *edra 40: The Ethical Design of places* (pp. 83-91). Environmental Design Research Association.
- Wells, J. (2010). Valuing historic places: Traditional and contemporary approaches. *Preservation and rehabilitation of Iraqi city centers Conference*. Baghdad. https://docs.rwu.edu/saahp_fp/22

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:

ذبیح‌زاده، سیده محبوبه؛ ابرومند آذر، پریسا؛ بلادی ده بزرگ، سید احسان و قربانی، آناهیتا. (۱۴۰۳). تبیین راهکارهای حفاظتی مجموعه تاریخی بازار تبریز مبتنی بر شناخت و آسیب‌شناسی ارزش‌های فرهنگی-تاریخی میراث معماری. *باغ نظر*, ۲۱(۱۳۷), ۶۱-۷۴.

DOI:10.22034/BAGH.2024.417422.5455

URL: https://www.bagh-sj.com/article_206653.html

